

УДК 159.94

ФОМЕНКО К. І.

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди*

ГУБРИСТИЧНА МОТИВАЦІЯ У СТРУКТУРІ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ

Стаття присвячена вивченню актуальної психологічної проблеми – дослідженню структури мотиваційної сфери особистості студентів. Представлено аналіз діагностики рівнів саморегуляції і мотивації студентів. Доведено, що дівчата більш схильні прагнути до досконалості й ідентифікованої мотивації. Визначено, що зовнішнє регулювання навчальної діяльності пов'язано з прагненням до переваги і мотивацією влади. Внутрішня навчальна мотивація студентів виявилася пов'язаною з їх прагненням до досконалості і мотивацією досягнення, ідентифікованим регулюванням.

Представлена структура мотиваційної сфери особистості студента обумовлена факторами: «Мотивація досягнення навчального успіху», «Зовнішня саморегуляція навчальної діяльності», «Самоствердження шляхом досягнення влади та успіху».

Ключові слова: академічна саморегуляція студентів, губристична мотивація, прагнення до досконалості, прагнення до переваги, мотивація успіху, влади й афіліації, навчальна діяльність студентів.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження саморегуляції навчальної діяльності студентів обумовлена недостатньою вивченістю її мотиваційних чинників, як у загальній, так й у прикладних галузях психології (вікової, педагогічної). У теоретико-методологічному плані у психології дотепер відсутні експериментально пророблені уявлення про системно-функціональні механізми саморегуляції особистості, не вивчені залежності між окремими складовими регуляторного процесу та регуляторними механізмами.

Недостатньо досліджений вплив мотиваційних чинників на саморегуляцію навчально-професійної діяльності, зокрема не вивчене становлення і розвиток губристичних мотивів, а також зовнішнього, інтроєктованого, ідентифікованого та внутрішнього регулювання у структурі мотиваційної сфери студента.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення проблеми губристичної мотивації особистості оцінюється роботами

К. В. Бік, Л. О. Гресь, Ю. Козелецького, О. І. Кузнецова, С. М. Петрова, І. Пуфоль-Струзик, Р. І. Цветкової, Т. Б. Хомуленко та ін.

Ю. Козелецьким визначено дві форми губристичної мотивації – прагнення до переваги та прагнення досконалості. Перша полягає у підкріпленні своєї самооцінки, закріпленні власного місця серед інших завдяки міжособистісному суперництву, конкуренції з іншими. Інша форма губристичної мотивації полягає у закріпленні чи посиленні власної самооцінки завдяки постійному вдосконаленню своїх досягнень, підвищенню рівня досконалості, прагненню до майстерності [1].

Саморегуляцію суб'єкта навчальної діяльності дослідники вивчали переважно з позицій регулятивних вищих психічних процесів (В. І. Моросанова, В. П. Прядейн, В. Я. Лядіс, Є. В. Заїка). Мотиваційні детермінанти саморегуляції особистості студента подані у дослідженнях вітчизняних (Є. П. Ільїн, А. О. Ольшанніков, Н. С. Моргунова) та зарубіжних (Д. Рассел, Р. М. Райан, Д. Р. Коннел) учених.

Студентський вік у психологічних дослідженнях визначається періодом від 18 до 25 років. Постановка проблеми студентства як особливої соціально-психологічної та вікової категорії належить психологічній школі Б. Г. Ананьєва. У дослідженнях Б. Г. Ананьєва, І. О. Зимньої, Ю. Н. Кулюткіна, О. О. Реана, О. Ф. Рибалко, Є. Н. Степанової, а також у працях П. О. Просецького, Є. М. Нікіреєва, В. О. Сластеніна, В. О. Якуніна. У наших попередніх дослідженнях [3] студентський вік розглядається як сенситивний період для особистісного самоствердження індивіда, тому ключову роль у мотиваційній сфері студента відіграють губристичні мотиви, які включаються у зв'язок з мотивами провідної діяльності – мотивами академічної саморегуляції студента.

Навчальна діяльність студента обумовлена низкою провідних мотивів учіння, що складають його мотиваційну сферу. Розгляд мотиваційної сфери особистості студента лише з позицій співвідношення його внутрішніх та зовнішніх, соціальних або професійних мотивів, що є прийнятним у вітчизняній психології, обмежує можливості комплексного дослідження мотиваційних детермінант саморегуляції навчальної діяльності студента. На нашу думку, застосування теорії самодетермінації навчальної діяльності для визначення мотиваційних детермінант навчаль-

ної діяльності студентів значно розширює можливості вивчення мотиваційних особливостей академічної саморегуляції студентів.

Е. Десі, Д. Коннел та Р. Райан визначають чотири рівні мотивації: 1) екстринсивну або зовнішню (поведінка та діяльність регулюються нагородами і покараннями); 2) інтроєктовану (поведінка регулюється частково засвоєними правилами та вимогами); 3) ідентифіковану (поведінка регулюється відчуттям власного вибору певної діяльності, раніше регульованою ззовні); 4) інтринсивна або внутрішня (інтерес до діяльності). Згідно з цією концепцією, саме внутрішня (інтринсивна) мотивація, яка заснована на природжених потребах в компетентності (вибору оптимальної трудності завдань, наявність позитивного зворотній зв'язку) і самодетермінації (автономність, інтернальність особистості), обумовлює успішність у навчанні [за 3].

Мета дослідження – визначити місце губристичної мотивації у структурі мотиваційної сфери студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для реалізації мети дослідження нами обрано такі методики:

1. *Опитувальник академічної саморегуляції Р. М. Райана і Д. Р. Коннелла* [4].

Опитувальник містить 32 твердження, спрямованих на визначення рівня розвитку зовнішнього регулювання (екстринсивної або зовнішньої мотивації навчальної діяльності), інтроєктованого регулювання, ідентифікованого регулювання та власного спонукання (інтринсивної або внутрішньої мотивації).

2. *Методика «Діагностика мотивації успіху і страху невдачі» О. О. Реана* [2].

Опитувальник для оцінки мотивації успіху і страху невдачі запропонований О. О. Реаном. Методика містить 20 тверджень, спрямованих на визначення міри розвитку мотивації успіху (позитивної мотивації, за якою особистість, починаючи справу, має на увазі досягнення чогось конструктивного, позитивного; надія на успіх і потреба у досягненні успіху); мотивації запобігання невдачі (негативної мотивації, за якою активність особистості пов'язана з потребою уникнути зриву, осуду, покарання, невдачі).

3. Методика «Опитувальник губристичної мотивації студентів» (К. І. Фоменко) [3].
4. Методика діагностики мотивів досягнення, влади та афіліації Д. Макклеланда [2].

Вибірку досліджуваних склали 144 студента 1–2 курсів Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків) – 116 дівчат та 28 юнаків.

Результати розподілу студентів за рівнем розвитку показників губристичної мотивації представлена на (рис. 1).

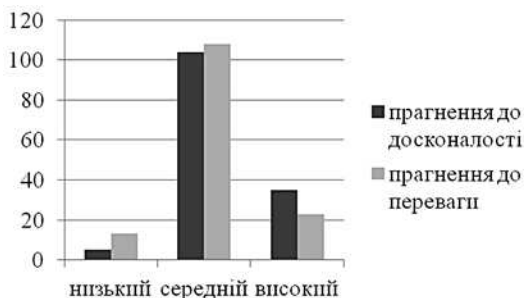

Рис. 1. Розподіл студентів за рівнем розвитку показників губристичної мотивації

З рис.1 видно, що переважна кількість студентів мають помірні показники губристичної мотивації. Абсолютна меншість студентів має низькі показники прагнень до самоствердження, що загалом відповідає нормальній лінії розвитку студента.

Статеві відмінності у рівні розвитку показників губристичної мотивації студентів подано у табл. 1.

Таблиця 1

Середні значення показників губристичної мотивації студентів

Показники губристичної мотивації	Групи досліджуваних		Критерії t-Стьюдента	p
	Дівчата, n=116	Юнаки, n=28		
Прагнення досконалості	39,62±3,76	37,67±4,41	2,37	0,02
Прагнення до переваги	25,03±4,57	26,17±4,34	-1,19	0,23

З табл. 1 видно, що у дівчат більш виражений мотив прагнення досконалості. Дівчата у різних видах діяльності, зокрема навчальній, виявляють більшу ретельність, старанність, прагнення до майстерності та досконалості. Юнакам меншою мірою властива зосередженість на питаннях досконалості та майстерності.

Загалом і дівчатам і юнакам властиві середні показники губристичних мотивів. Отже, студентам властиві помірний рівень мотивації до самоствердження та підкріплення власної самозначущості.

Статистично значущих відмінностей у рівні розвитку мотивів досягнення, влади та афіліації у юнаків та дівчат встановлено не було. Усі три провідні мотиви діяльності, визначені у теорії Д. Макклелланда, виявились розвинутими на середньо-високому рівні.

Результати порівняння показників мотивів академічної саморегуляції у дівчат та юнаків подано у табл. 2, з якої видно, що у дівчат встановлено більш високі показники ідентифікованої мотивації, за якої поведінка регулюється відчуттям власного вибору цієї діяльності, раніше регульованою ззовні. Такі результати свідчать про те, що дівчата більш схильні до інтеріоризації зовнішніх вимог, їх переходу у внутрішній пласт мотивації. Дівчата частіше керуються порівнянням себе з авторитетними особами у навчальній діяльності, ніж юнаки.

Таблиця 2

Середні значення показників академічної саморегуляції студентів

Показники академічної саморегуляції	Групи досліджуваних		Критерії t-Стьюдента	p
	Дівчата, n=116	Юнаки, n=28		
Інтринсивна мотивація	19,83±3,27	18,17±3,90	2,31	0,20
Інроектована мотивація	24,62±4,07	23,14±4,75	1,66	0,26
Ідентифікована мотивація	21,35±2,77	19,96±4,02	2,16	0,01
Екстринсивна мотивація	24,23±3,72	24,39±3,75	-0,20	0,91

Результати кореляційного аналізу показників мотиваційної сфери студентів подано на рис. 2.

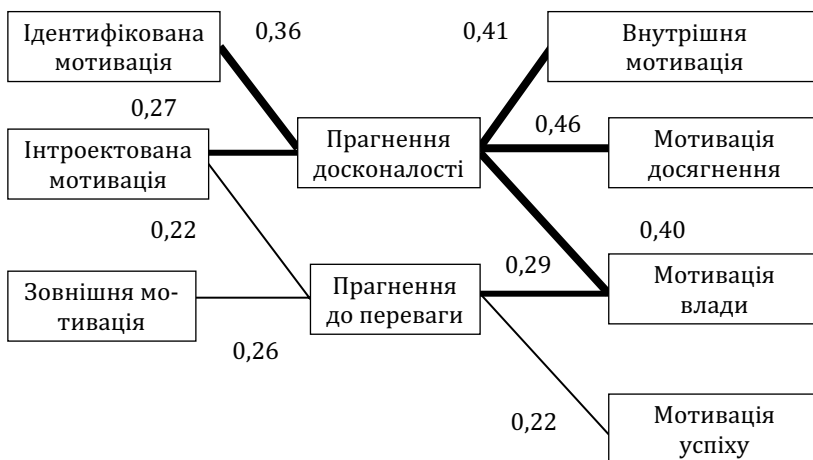

Рис. 2. Кореляційні зв'язки між показниками мотиваційної сфери особистості студентів:
 — на рівні значущості $p < 0,01$;
 = на рівні значущості $p < 0,001$;
 = на рівні значущості $p < 0,0001$

Установлено статистично значущі зв'язки між показниками прагнення досконалості та мотивації досягнення, внутрішньої мотивації, мотивації влади, ідентифікованої мотивації та інтроєктованої мотивації. Отже, студенти, які прагнуть досконалості та майстерності у діяльності, виявляють високий рівень мотивації досягнення та внутрішньої мотивації, що у такому поєднанні забезпечують високу успішність у навчанні, старанність та прагнення до успіху. Окрім цього, прагнення досконалості супроводжується такими видами академічної саморегуляції, як ідентифікована мотивація (інтеріоризація потреби у діяльності) та інтроєктованої мотивації (засвоєння зовнішніх вимог до діяльності).

Існують зв'язки між показниками прагнення до переваги та мотивацією влади, інтроєктованою мотивацією, зовнішньою мотивацією та мотивацією успіху. Орієнтовані на конкуренцію та зовнішні стандарти успіху студенти характеризуються висо-

кою мірою розвитку прагнення керувати іншими, організувати їх. У навчальній діяльності студенти, які прагнуть до переваги, керуються засвоєними вимогами до діяльності, що не відображають їх пізнавальних інтересів, прагненням до успіху.

Для більш детального розгляду губристичної мотивації у структурі мотиваційної сфери особистості студентів проведено факторний аналіз методом головних компонент з подальшим Varimax-обертанням з нормалізацією значень. При виконанні процедур факторного аналізу прийнято рішення зупинитися на шестифакторному рішенні як такому, що найбільш змістовно інтерпретується. Для визначення оптимального числа факторів використовувалась діаграма «кам'янистого розсипу», яка підтверджує доцільність визначення саме такої кількості факторів. Виділені фактори мають власні значення більше одиниці та пояснюють 57% дисперсії. До кожного фактору ввійшли від 3 до 4 показників з різним факторним навантаженням і показниками кореляції не менш 0,5 і не більш -0,5. Результати факторизації подано у табл. 3.

Таблиця 3

Структура мотиваційної сфери особистості студентів

Показники мотиваційної сфери	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3
Мотивація досягнення	0,753	-0,117	0,192
Мотивація влади	0,441	0,158	0,591
Мотивація афіліації	-0,240	0,335	0,391
Прагнення до досконалості	0,739	0,086	0,250
Прагнення переваги	-0,028	0,362	0,528
Мотивація успіху	0,093	-0,048	0,714
Внутрішня (інтринсивна) мотивація	0,730	0,300	-0,250
Інроектована мотивація	0,264	0,765	0,199
Ідентифікована мотивація	0,625	0,526	-0,281
Зовнішня (екстринсивна) мотивація	0,039	0,822	0,107
Заг. дис.	2,373	1,923	1,586
Доля заг.	0,237	0,192	0,158

Перший фактор отримав назву «Мотивація досягнення навчального успіху» (23,7% сумарної дисперсії, факторна вага становить 2,37), до нього увійшли такі компоненти мотиваційної сфери: мотивація досягнення (0,753), прагнення досконалості (0,739), внутрішня (інтринсивна) мотивація (0,730), ідентифікована мотивація (0,625). Цей фактор розкриває інтринсивну природу прагнення досконалості та успіху у студентському віці.

Другий фактор отримав назву «Мотивація навчальної діяльності» (19,2% сумарної дисперсії, факторна вага – 1,92), до нього увійшли такі компоненти мотиваційної сфери: зовнішня (екстринсивна) мотивація (0,822), інтроєктована мотивація (0,765) та ідентифікована мотивація (0,526). Зміст цього фактору розкриває екстринсивну природу академічної саморегуляції у студентів.

До третього фактору під назвою «Самоствердження шляхом досягнення влади та успіху» (15,8% сумарної дисперсії) увійшли такі компоненти мотиваційної сфери: мотивація успіху (0,714), мотивація влади (0,591), прагнення до переваги (0,528). Цей фактор розкриває зв'язок прагнення до переваги та влади з мотивацією успіху у житті студента.

Висновки. Губристична мотивація студентів як характеристика їх прагнення до самоствердження та підтвердження власної значущості реалізується через прагнення особистості до переваги та досконалості і пов'язана з мотивами академічної саморегуляції, а також досягнення, успіху, влади та афіліації. Структура мотиваційної сфери студентів представлена трьома факторами: «Мотивація досягнення навчального успіху», що розкриває зв'язок інтринсивної мотивації та прагнення досконалості та успіху у студентському віці, «Мотивація навчальної діяльності», який увібрав у себе провідні мотиви академічної саморегуляції, та «Самоствердження шляхом досягнення влади та успіху», який демонструє зв'язок прагнення до переваги, успіху та влади у студентів.

Перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення структури мотиваційної сфери та місця губристичних мотивів у ній у підлітків.

Список використаних джерел

1. Козелецкий Ю. Человек многомерный (психологические эссе) / Юзеф Козелецкий. – К. : Лыбидь, 1991. – 288 с.
2. Фетискин Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. – М. : Изд-во Института Психотерапии. – 2002. – 490 с.
3. Фоменко К. І. Губристична мотивація в структурі спрямованості особистості: віковий аспект / Т. Б. Хомуленко, К. І. Фоменко. – Х. : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2012. – 222 с.
4. Яцюк М. В. Адаптація опитувальника академічної саморегуляції Р. М. Райяна, Д. Р. Коннела (Casual dimension scale II SQR-A) / М. В. Яцюк // Практична психологія та соціальна робота. – №4, 2008. – С. 45–47.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Kozeletskiy YU. Chelovek mnogomernyy (psikhologicheskiye esse) / Yuzef Kozeletskiy. – K. : Lybid', 1991. – 288 s.
2. Fetiskin N. P. Sotsial'no – psikhologicheskaya diagnostika razvitiya lichnosti i malykh grupp / Fetiskin N. P., Kozlov V. V., Manuylov G. M. – M., Izd-vo Instituta Psikhoterapii . – 2002. – 490 s.
3. Fomenko K. Í. Gubristichna motivatsiya v strukturí spryamovaností osobistostí: víkoviy aspekt / T. B. Khomulenko, K. Í. Fomenko. – KH. : KHNPU ím. G. S. Skovorodi, 2012. – 222 s.
4. Yatsyuk M. V. Adaptatsiya opituval'nika akademichnoí samoregulyatsii R. M. Rayana i D. R. Konnella (Casual kharakternyy razmer II SQR-A) / M. V. Yatsyuk // Praktichna psikhologiya ta sotsial'na robota. – 2008. – №4. – S. 45–47.

ФОМЕНКО К. И.**ГУБРИСТИЧЕСКАЯ МОТИВАЦИЯ В СТРУКТУРЕ
МОТИВАЦИОННОЙ СФЕРЫ ЛИЧНОСТИ СТУДЕНТОВ**

Статья посвящена изучению актуальной психологической проблемы – исследованию структуры мотивационной сферы личности студентов. Представлен анализ диагностики уровней саморегуляции и мотивации студентов. Доказано, что девушки более склонны стремиться к совершенству и идентифицированной мотивации. Определено, что внешнее регулирование учебной деятельности связано со стремлением к превосходству и мотивацией ей власти. Внутренняя учебная мотивация студентов оказалась связанной с их стремлением к совершенству и мотивацией достижения, идентифицированным регулированием.

Представлена структура мотивационной сферы личности студента, обусловленная факторами «Мотивация достижения учебного успеха», «Внешняя саморегуляция учебной деятельности», «Самоутверждение путем достижения власти и успеха».

Ключевые слова: академическая саморегуляция студентов, губристическая мотивация, стремление к совершенству, стремление к превосходству, мотивация успеха, власти и аффилиации, учебная деятельность студентов.

FOMENKO K. I.

HUBRISTIC MOTIVATION IN THE STRUCTURE OF THE MOTIVATIONAL SPHERE OF INDIVIDUAL OF STUDENTS

The paper discusses the actual psychological problem – the study of the structure of motivational sphere of personality of students. Presents an analysis of diagnostic of the levels of self-regulation and motivation of students. It was found that students are characterized by middle level of hubristic motivation, which is the striving for self-affirmation and has two forms – the commitment to excellence and the pursuit of perfection. It was proved that women are more prone to the pursuit of excellence and identified motivation. The article determined that the extrinsic regulation of learning activity associated with the pursuit of excellence and power motive. Intrinsic educational motivation of students was related to their desire to perfection, achievement motivation and identified regulation.

The aim of the article – to determine the location hubristic motivation motivational sphere structure students – was accomplished.

It is shown, that the structure of motivational sphere of the individual of student are presented by factors of «Motivation of academic success's achievement», «External self-regulation of learning activity», «Assertiveness way to achieve power and success». This structure shows, that there are relations between intrinsic motive and the pursuit of perfection and between extrinsic motive and the commitment to excellence and power.

Keywords: academic self-regulation of students, hubristic motivation, commitment to excellence, the pursuit of perfection, success motive, power motive and affiliation motive, educational activity of students.

Стаття надійшла до редколегії 21.01.2015 року.